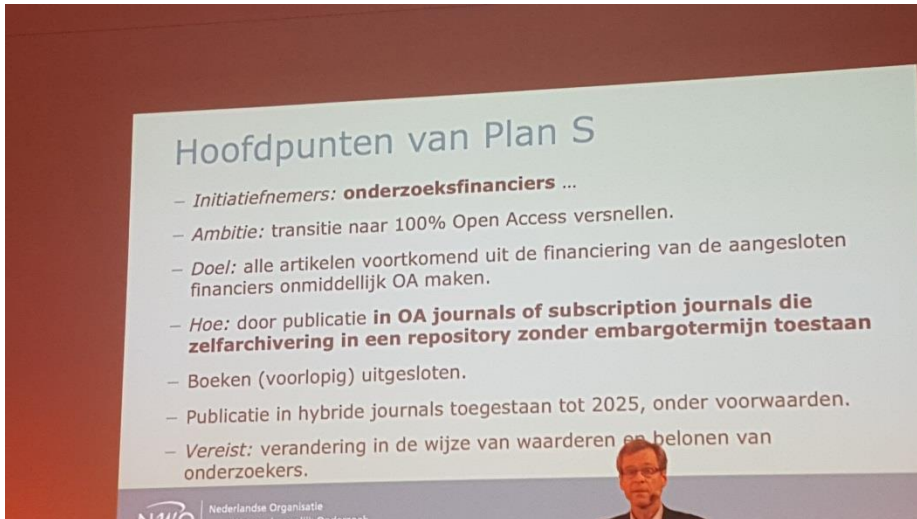

Verslag van de Consultatiebijeenkomst Plan S op 31 januari 2019

Door Antia Wiersma & Tessa Lobbes

Op 31 januari 2019 organiseerden NWO en ZonMW een druk bezochte consultatiebijeenkomst over de implementatie van [Plan S](#) in 2020. Tijdens deze middag gaven een aantal voor- en tegenstanders van Plan S korte speeches én, misschien nog wel belangrijker, er was ruimte voor de talrijk aanwezige academici uit alle onderzoeksvelden, om hun stem te laten horen via de mega-brainstorm die er aan de hand van stellingen over Plan S werd georganiseerd.

Stan Gielen, voorzitter NWO, licht Plan S toe.

Zowel Stan Gielen, de voorzitter van NWO, als Jeroen Geurts, de voorzitter van ZonMW, legden in hun presentatie de nadruk op "de stip op de horizon" die Plan S voor ogen heeft te zijn. Na de eerste [bijeenkomst op 1 november 2018 in Amersfoort](#) hebben de onderzoeksfinanciers, waaronder NWO, niet stilgezeten, aldus Gielen. Hun ambitie, een versnelde overgang in 2020 naar 100% open access van al het onderzoek dat publiek wordt gefinancierd, staat onverminderd overeind. Deze ambitie geldt voorlopig alleen voor artikelen en, zo benadrukte Gielen expliciet, nog niet voor boeken. Nieuw is wel, en dit is belangrijk, dat de groene route, mits een aantal voorwaarden, tot 2025 wordt toegestaan als zijnde in overeenstemming met Plan S. Daarnaast zal er in 2023 een eerste tussentijdse evaluatie plaatsvinden. En, niet onbelangrijk, ook het gangbare beoordelingsstelsel van onderzoekers, waarin vooral het publiceren in *peer-reviewed* tijdschriften met een hoge impactfactor wordt gehonoreerd, stelt NWO ter discussie. Deze tijdschriften zijn in vele onderzoeksdomeinen in handen van commerciële uitgeverijen en als een auteur daar in open access kan en wil publiceren, moet hij of zij vaak een hoge *article processing charge* (APC) betalen. In mei organiseert NWO een bijeenkomst over de herijking van het beoordelingscriteria waarin, zo stelde Gielen, onder andere samenwerking meer gewicht moet krijgen.

Partners van cOAlitie S

Gielen noemde de diamond open access route “fantastisch maar te drastisch” en beklemtoonde dat niet de individuele auteurs, maar de onderzoeksfinanciers of de universiteiten de APC moeten dragen. Goed nieuws is dat Gielen heeft toegezegd dat onafhankelijke onderzoekers die geen instituut achter zich hebben staan, zoals buitenpromovendi en historici met alleen een onderwijsaanstelling aan een universiteit, in de toekomst een beroep kunnen doen op een financiële ondersteuning van NWO om de eventuele APC te betalen.

We lichten de vier belangrijkste besproken thema’s van de consultatiebijeenkomst uit in dit verslag.

1. Bijzondere positie Geesteswetenschappen

Vicepresident van de KNAW en [hoogleraar Griekse taal en literatuur Ineke Sluiter](#) benadrukte in haar speech dat de geesteswetenschappen een aparte positie innemen in het veld van wetenschappelijk publiceren. Ook tijdens het discussiedeel van de middag werd dit geluid meermaals door de aanwezige historici en andere geesteswetenschappers geuit. Volgens Sluiter is het grote voordeel van Plan S dat het alle disciplines verenigt en dat er nu onder academici en uitgevers sprake is van een *sense of urgency*. Tegelijkertijd vroeg zij zich af of Plan S ook rekening houdt met de sterk verschillende publicatieculturen die de diverse disciplines kenmerken. Zij vroeg NWO vooral aandacht voor de eigenheid van het publicatiesysteem van de Geesteswetenschappen. In dit veld wordt 98% van de tijdschriften niet in volledig open access gepubliceerd, terwijl er wel een bloeiend veld van groen open acces publiceren bestaat. Daarnaast geven veel niet-commerciële en relatieve kleine *learned societies*, zoals het KNHG, tijdschriften uit van hoge kwaliteit waarvoor lage abonneegelden worden gevraagd. Anders dan in de bètawetenschappen zijn commerciële uitgeverijen in het publiceren van geesteswetenschappelijk onderzoek minder sterk aanwezig. De geesteswetenschappelijke disciplines kennen bovendien een grote productie van monografieën en *edited volumes* waarbij uitgeverijen een eigen en gewaardeerde rol hebben. Sluiter riep op om Plan S met oog voor nuance te implementeren. Haar adviezen aan NWO en cOAlition S waren: Leg de leiding van dit plan in handen van een ervaren wetenschapper, behoud de koplopersfunctie, houd oog voor de vele wegen die naar Rome leiden, en houd vooral voeling met het veld. Daags na de presentatie publiceerde KNAW een [uitgebreide reactie](#) op Plan S.

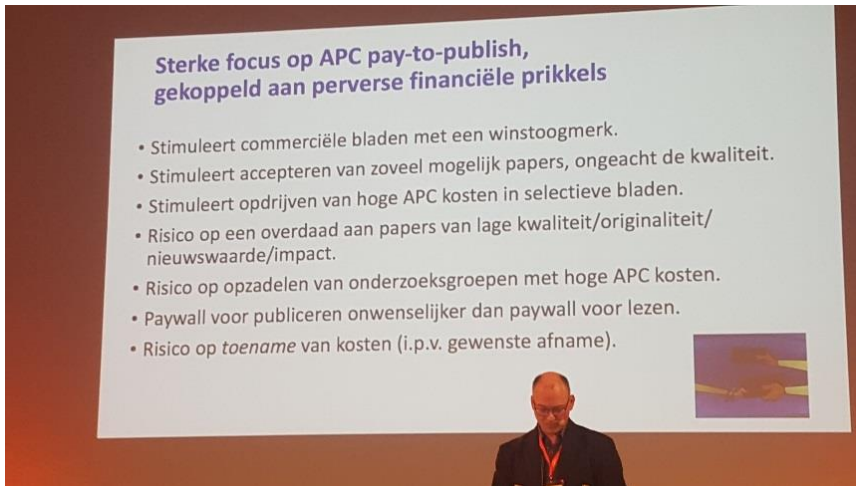

Detail van beeldverslag van consultatiemiddag

2. Rol van *learned societies*

Eén van de grootste critici van Plan S deze middag was de hoogleraar chemie [Bas de Bruin](#) van de Universiteit van Amsterdam. Hij benadrukte de rol van de vele [learned societies](#) door hun tijdschriften te bestempelen als uiterst betrouwbare vakbladen met competente *reviewers* en een kwalitatief uitstekend *review* proces waarbij de kosten beperkt zijn en een groot deel van de eventuele opbrengst terug vloeit naar het genootschap en dus naar de wetenschappelijke gemeenschap. Hij was dan ook uiterst kritisch over Plan S en vroeg zich af of door auteurs te laten betalen voor publiceren, dat toch een creatief proces is, niet allerlei andere bedenkelijke ontwikkelingen in gang zou zetten zoals het betalen voor refereren. Hij hield een gloedvol pleidooi om de

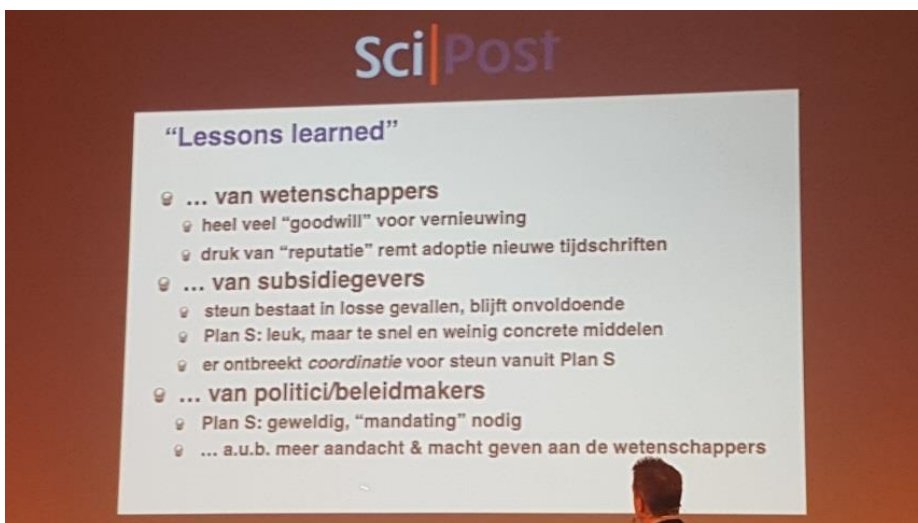
zogenoemde *society journals* te ondersteunen en te sponsoren. Want alleen dit soort tijdschriften heeft baat bij een diamond open access systeem, aldus De Bruin. Daarnaast pleitte hij voor een scheiding van inhoud en financiering. Met andere woorden het selecteren en refereren van artikelen moet door een onafhankelijke redactie gebeuren en daarmee los staan van de financiering van de publicatie zodat er geen perverse prikkels ontstaan bij tijdschriften. Als slecht voorbeeld noemde hij de *predatory journals* die, ongeacht de kwaliteit van de artikel, vooral zoveel mogelijk artikelen willen publiceren. Het andere voorbeeld dat zijn goedkeuring niet kon wegdragen is een streng selectie- en reviewproces met hoge kosten voor de auteur of diens instituut, en dit is nu al de praktijk bij een aantal commerciële tijdschriften.

Perverse financiële prikkels – Bas de Bruin

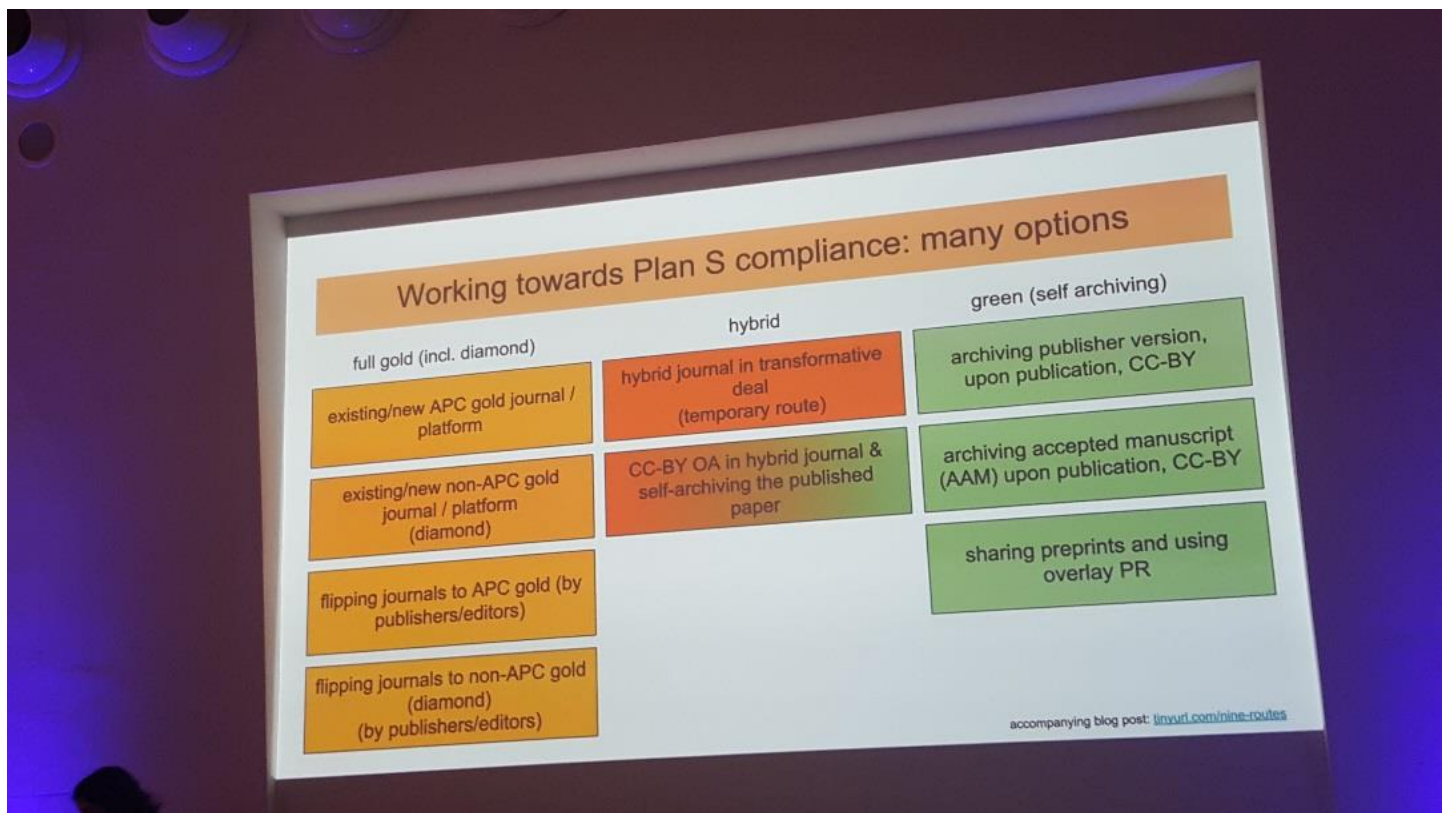
3. “One size fits all”

Tijdens deze consultatiemiddag werd een aantal maal verwezen naar alternatieve platforms voor open access publiceren, zoals de [Open Library of Humanities](#) en [SciPost](#). Dat laatste platform is drie jaar geleden opgericht door de hoogleraar fysica [Jean-Sebastian Caux](#). SciPost is volgens Caux een “volledige oplossing voor alle aspecten van publiceren” en het platform voldoet aan alle eisen van Plan S. Caux pleitte in zijn presentatie voor een opschaling van vergelijkbare platforms als tegenwicht voor de commerciële uitgevers waarbij hij benadrukte dat dit soort platforms niet duurder zijn dan de huidige systemen en, vanwege de openheid, beter verifieerbaar zijn en dus een betere kwaliteit leveren. Zijn advies aan NWO was simpel: “Mandating werkt”. Of met andere woorden, geef wetenschappers de opdracht om in open access te publiceren en stel dit als voorwaarde voor het verkrijgen van een financiering.

Lessons learned van SciPost

Dat er geen *one size fits all* bestaat, bleek ook uit de presentatie van informatiespecialisten [Bianca Kramer en Jeroen Bosman](#) van de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Zij stelden dat tijdschriften al veel verschillende routes bewandelen die verschillende vormen van open access publiceren inhouden. Zij lieten maar liefst negen routes zien die allen in overeenstemming zijn met Plan S.

Negen routes richting Plan S

Kramer en Bosman hebben van al die routes ook de te zetten stappen in kaart gebracht. Ze stelden bovendien dat auteurs geen lijdend voorwerp hoeven te zijn in deze discussie over open access publiceren. Zij riepen auteurs op actief invloed uit te oefenen door te besluiten "te stemmen met hun voeten" en te kiezen voor andere publicaties wanneer er sprake is van hoge kosten voor auteurs of geen open access.

4. Jonge wetenschappers

Er was terecht veel aandacht voor jonge wetenschappers en de mogelijke gevolgen van Plan S op hun carrière. Neuropsycholoog [Barbara Braams](#) mocht de stem van de jonge wetenschapper vertolken, zij het dat het vooral de stem van de jonge bètawetenschapper was. Zij stelde dat wetenschappelijke vooruitgang gedreven wordt door jonge promovendi. "Zij voeren het onderzoek uit en zijn de hoogleraren van de toekomst". Volgens haar zit de weerstand tegen Plan S bij jonge wetenschappers vooral in de manier waarop en de snelheid waarmee dit ideaal wordt ingevoerd. In het huidige systeem is het volgens haar duidelijk waarop jonge wetenschappers worden beoordeeld, en hier klonk vooral de stem van de bètawetenschapper door, namelijk op het aantal (co-)publicaties in tijdschriften met een hoge impact factor. Deze publicaties bepalen volgens haar eveneens de kans op het opdoen van internationale ervaring, hetgeen ook de innovatie en kruisbestuiving in de wetenschap ten goede komt. Braams adviseerde NWO dan ook om de nieuwe beoordelingscriteria snel helder te maken.

De lange weg naar open access